

רשק
שיעורים
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק בלק טז תמוז תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: נדה מז ירושלמי: יבמות לה

נושאי הדף בעלון

חילול שבת לצורך הצלת עובר שאמו מתה.....נדה מז

חזקה דרבא ובדיקת הסימנים בעוסקים במצות צוה.....נדה מז

איסור לבייש אשתו ועבדיו.....נדה מח

ברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת' בסוף השנה.....נדה מט

נטילת ידים מכלי נקוב.....נדה נ

תרומת פירות האילן.....נדה נא

המצוה בבדיקת סימני טהרת בעלי חיים.....נדה נב

כפתור ופרח.....עמוד 5

קח את כל ראשי העם והוקע

אותם לה' נגד השמש...

ברש"י: מדרש אגדה, השמש מודיע את החוטאים, הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו.

מאחר שמצאנו כאן שיש בדיקה לדעת מי עבד עבודה זרה, על ידי שהענן נקפל מעליו, יש לתמוה מדוע במעשה העגל בדיקת משה רבנו את ישראל לדעת מי הם העובדים את העגל בכמה בדיקות, ולא היתה בדיקת הענן אחת מהן.

ברם, על הפסוק 'ויעשהו עגל מסכה' פירש רש"י, מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים, והיה בידו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל. שבטו של מיכה שמתוכו יצא העגל הוא שבט דן, ועליו אמרו בילקוט, שהיו עובדי עבודה זרה שהיה פסלו של מיכה ביניהם, ולפיכך פלט אותם הענן. מובן היטב עכשיו, כי השבט שבמעשה העגל היה צריך לבדקו יותר מהאחרים, לא היתה שייכת בו בדיקת הענן.

אולם שבט שמעון שמהם יצאו כל החוטאים בבעל פעור, כמו שפירש רש"י שכל עשרים וארבעה אלף שנפלו היו כולם משבט שמעון, מאחר שהיו הם בתוך הענן, שייכת היתה כאן בדיקת הענן.

פנינים יקרים החדש

חילול שבת לצורך הצלת עובר שאמו מתה

בגמרא מבואר שעובר שמתה אמו אינו יורש אותה להוריש את נכסיה לאחיו מן האב, שכיון שמתה אמו על כרחך שמת הוא לפניה, ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל נכסיה לאחיו מן האב. והקשו בגמרא שהרי היה מעשה בעובר שמתה אמו ופרכס אחר כך עד שלושה פרכוסים, ותירצו שאין זה פרכוס של חיות, אלא כזנב הלטאה המפרכסת. ומבואר בזה שאין עובר יכול לחיות אחר שמתה אמו.

כסוגייתנו זו יש גם בערכין (ז), ושם אמר שמואל שאם היא יושבת על המשבר ומתה, מביאים סכין דרך רשות הרבים אף על פי שיש חילול שבת בדבר, כדי להציל את העובר. ונחלקו הראשונים בזה, התוספות בסוגייתנו (ד"ה איהו) נקטו שמה שמבואר בסוגייתנו שהעובר מת תחילה הוא רק כשלא עקר העובר לצאת, אבל משעקר לצאת ומתה אמו מחמת לידה, אינו מת במיתתה. ובמגן אברהם (סי' של סק"י) ובערוך לנר (ד"ה איהו) נקטו בדעת רש"י (ערכין ז. ד"ה ומקריעין) שאין חילוק בין עקר לצאת ללא עקר לצאת ולעולם ספק הוא, אלא שהרוב מתים, אמנם מיעוט פעמים שאינו מת גם אם מתה אמו, ולכן מחללים שבת עליו כיון שבפיקוח נפש אין הולכים אחר הרוב וחוששים למיעוט שאפשר להצילו, אבל לענין ירושה הולכים אחר הרוב משום שהוא להעמיד הירושה בחזקת המוחזקים שהם יורשי האם, עיי"ש.

היוצא מהאמור שיש חילוק להלכה בין רש"י לתוספות באשה שמתה בשבת שלא מתוך ישיבה על המשבר, לדעת התוספות אין מחללים שבת להציל את העובר, כיון שבאופן זה ודאי מת הוא תחילה כיון שלא עקר לצאת, ולדעת רש"י מחללים שבת גם באופן זה, כיון שלדעתו גם בלא עקר לצאת פעמים שהוא חי. ובמגן אברהם (שם) הביא שמהר"א שטיין (בביאורו לסמ"ג לאוין סה) פסק כדעת התוספות שאין מחללים שבת כשלא ישבה על המשבר, אך מהרמ"א (שו"ת, סי' מ אות ז) משמע שפסק כרש"י שלעולם מחללים שבת, וכן משמע מסתימת הרמב"ם והשו"ע, וכדעתם הכריע המגן אברהם.

אך בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' יג) נשאל בדבר מעשה אשר לא יעשה עוד כזאת בישראל, באשה מעוברת שנהרגה בר מינן שהתיוז ראשה בסייף ביום השבת, וראינו ולדה מפרכס בה, ובא אחד וחתך את בטנה ביום השבת כדי להציל הולד חי, ואחר שחתך נמצא הולד מת, ושאל השואל אם זה שהיה מחתך צריך כפרה על חילול שבת שעשה בשוגג או לא. והביא דברי רש"י הנ"ל, וכתב שנראה שגם הוא מודה שדווקא ביושבת על המשבר אפשר שיחיה, אבל בלא נעקר הולד ממנה ודאי הולד מת תחילה, וכמבואר מדקדוק לשון הגמרא שאמר שמואל 'האשה שיושבת על המשבר ומתה' ולא אמר סתם 'אשה מעוברת שמתה', ומשמע שדווקא כשישבה על המשבר שכבר נעקר הולד ממנה אפשר שיחיה הולד. ואין כאן מחלוקת בין רש"י והתוספות, ולכן אם מתה שלא מתוך ישיבה על המשבר אין מחללים שבת להציל את הולד. ומכל מקום היינו דווקא כשמתה מעצמה, אבל אם מתה בחרב, מבואר בגמרא (ערכין שם) שיכול הולד לחיות, ולכן בנידון השאלה שמתה על ידי שהתיוז ראשה בסייף בודאי היו צריכים להציל את הולד. והאריך ומסיק שהמחתך הזה זכור לטוב שעשה כהלכה, זריז ונשכר שכרו לרב טוב הצפון.

חזקה דרבא ובדיקת הסימנים בעוסקים במצות מצוה

בגמרא אמר רבא, קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנים. וחזקה זו היא הנקראת בלשון הפוסקים 'חזקה דרבא', שקטן וקטנה שהגיעו לכלל שנים, חזקה היא שהביאו סימנים. וכתב במהר"ט (שו"ת ח"א סי' מא) שחזקה גדולה היא שהביאו סימנים ואין דנים אותה כספק לענין ספק ספיקא, שבכמה מקומות מצאנו שסמכו על החזקה להקל אפילו בשל תורה, ואף כאן שמשבאה לכלל שנותיה חזקה שהביאה סימנים, אין כאן ספק, וגם אם ראינו שאין לה סימנים מסתבר יותר שהביאה ונשרו שהוא שכיח יותר, ממה שנאמר שלא הביאה כלל, שאין רגילות שלא תביא סימנים משבאה לכלל שנים. ובשב שמעתתא (ש"ה פ"א-יז) דן אם חזקה זו יסודה מדין חזקה, או מדין רוב שרוב הקטנים מביאים סימנים כשבאו לכלל שנים.

להלכה נפסק שאין סומכים על חזקה זו בלי בדיקה אלא בדברים דרבנן, אבל בדאורייתא אין סומכים עליה ומצריכים לבדוק אם יש סימנים. ועל כן פסק הרמ"א (או"ח סי' נה ס"ה) לענין שליח ציבור לתפילה, שאין מדקדקים בשערות, אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזיקים אותו כגדול ואומרים לענין זה שמסתמא הביא שתי שערות, וביאר במגן אברהם (סק"ז) הטעם משום שתפילה היא מדרבנן. וכן פסק הרמ"א (שם סי' קצט ס"י) לענין צירוף קטן לזימון, שאם הוא בן שלש עשרה שנה מחזיקים אותו כגדול שהביא ב' שערות ומצרפים אותו לזימון, וביאר המגן אברהם (סק"ז) הטעם משום שאף שברכת המזון היא מן התורה, מכל מקום צירוף לזימון אינו אלא מדרבנן. אבל לענין להוציא את האחרים ידי חובתם בברכת המזון כתב במג"א שאין סומכים על החזקה, כיון שהוא דבר דאורייתא. ובטעם הדבר שאין סומכים על חזקה זו בדברים של תורה, כתב בט"ז (אהע"ז סי' קנו סק"ב) שהוא משום שכל שאפשר לברר אין סומכים בו לכתחילה על חזקה, והרי כאן אפשר לברר על ידי בדיקת הסימנים, ולכן אין סומכים על החזקה. ובפרי מגדים (או"ח א"א סי' נה סק"ז) כתב טעם זה, והוסיף עוד טעם, שמיעוט המצוי הוא שאין מביאים סימנים גם כשהגיעו לכלל שנים, וחכמים הצריכו בדיקה במיעוט המצוי בדברים דאורייתא.

בביאור הלכה (סי' תס ס"א ד"ה אין לשין) מסיק ששימור מצות לשמה הוא מן התורה, ועל פי זה כתב שיש לזהר שלא לסמוך לכתחילה במצת מצוה על חזקה דרבא שכיון שהגיעו לכלל שנים מסתמא הביאו ב' שערות, כיון שבדבר דאורייתא אין סומכים על חזקה זו בלי בדיקה, אם לא שהם גדולים בשנים שאז ברור שהביאו שערות.

אך בערוך השולחן (או"ח שם ס"ג) משמע שדי בכך שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד, וכן משמע בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' כא אות י), שלא פירשו שבשערות הדבר תלוי. ובשו"ת דברי יציב @34(או"ח סי' מה אות י) כתב, שבימינו אין מקפידים ומניחים לנערים שיתעסקו במצה וסומכים על חזקה דרבא. ובשו"ת מועדים וזמנים (ח"ג סי' רסא) הביא טעם למקילים אף ללא בדיקה, שעיקר מה שאסרו חז"ל לסמוך על חזקה שיש לו סימנים, הוא רק במקום שהחסרון הוא שקטן אינו איש, כמו בחליצה ובכתיבת ספרי תורה ותפילין ומזוזות, אבל כשהחסרון רק מחמת שאין לו שכל ודעת ועלול לקלקל, לא מצאנו שחז"ל החמירו. ומכל מקום מסיק שנכון להחמיר שלא ליקח בחורים אלא בחתימת זקן.

איסור לבייש אשתו ועבדיו

בגמרא מבואר ששמואל בדק בשפחתו סימני גדלות במקומות המכוסים שבגופה, ונתן לה ארבע זוזים דמי בושתה, וביארו בגמרא ששמואל לשיטתו, שדרש הכתוב 'לעולם בהם תעבודו' (ויקרא כה טו), לעבודה נתתם ולא לבושה.

וכתב הרמב"ם (עבדים פ"ט ה"ה), מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואף על פי שהדין כך, מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה וכו', וכן לא יבזהו ביד ולא בדברים, לעבדות מסרן הכתוב ולא לבושה, ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו, וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן, 'אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד' (איוב לא ג-טו), ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים עובדי עבודה זרה, אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה וצוה אותם בחקים ומשפטים צדיקים, רחמנים הם על הכל, וכן במדותיו של הקדוש ברוך הוא שצונו להדמות בהם הוא אומר (תהלים קמה ט) 'ורחמיו על כל מעשיו', וכל המרחם מרחמים עליו, שנאמר (דברים יג יח) 'ונתן לך רחמים ורחמך והרבך'.

בתשובות הגאונים שערי צדק (ח"ד שער א סי' יג) נשאל רב שרירא גאון בדבר איש שבמריבה עם אשתו אחז בשערה ונשטמש משערה בידו, אם קונסים אותו לתת לה ממון על שביישה, וכמה שיעור קנסה.

והביא מה ששנינו (ב"ק ז.) שהצורם באזנו של חבירו ותלש בשערו נותן לו ארבע מאות זוז, ואם תאמר שלא נאמר דין זה אלא לענין אחרים, אבל אשתו ברשותו היא ואין קונסים אותו על שביישה, זה אינו, שאין לו רשות עליה לא לביישה ולא לחבול בה, שאפילו עבדים שנאמר בהם (ויקרא כה טו) 'לעולם בהם תעבודו' אמרו חכמים בסוגייתנו שלעבודה ניתנו ולא לבושת, אשתו על אחת כמה וכמה, שהרי כך כותב לה בכתובתה, 'ואנא אפלח ואוקיר ואיזון יתיכי', ובודאי אינו רשאי לא לביישה ולא לחבול בה.

אמנם למעשה כתב שהיום אין דנים דיני קנסות ולא מגבים אותם, שאין לנו בית דין סמוכים, וכן בושת אין מגבים, ורק אם קדם המתבייש ותפס אין מוציאים מידו. ובמקום שלא קדם ותפס, אף על פי שאין גובים, מנדים את המבייש עד שיפייס לחבירו בממון או ירבה עליו רעים.

ואף במקום שמגבים קנסות, אין שייך לקנוס בממון לטובת האשה, כיון שאף קנס שאשה מקבלת מאחרים זוכה בו בעלה, שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה [והרמב"ם (חובל ומזיק פ"ד ה"ז) חולק, וסובר שהבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה דמי בושת], אבל יש מן הדין לפייסה ולרצותה, ואם ידו משגת יוסיף לה על כתובתה, ויאיים על עצמו שלא ירגיל את עצמו לעשות כן, וכיון שעושה כן כבר יצא ידי חובתו, וראוי לה שתמחול ותתרצה לו.

ברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת' בסוף השנה

בגמרא הובאה ברייתא בענין איילונית שמבואר במשנתנו שדינה הוא שמשגיגה לעשרים שנה ולא הביאה סימני גדלות הרי היא איילונית, ותני רבי יוסי בן כיפר משום רבי אליעזר, שנת עשרים שיצאו ממנה שלשים יום, הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה. ונחלקו הראשונים בביאור ברייתא זו, דעת הרמב"ם (אישות פ"ב ה"ד) שצריכה להיות בת עשרים שנה פחות שלשים יום, ופירש 'שיצאו ממנה שלשים יום' שפחתו ממנה שלשים יום, שאינם עשרים שנים שלמות אלא עשרים שנים פחות שלשים יום. והראב"ד (שם) ורוב הראשונים פירשו שאם היתה בת י"ט שנים ושלושים יום ולא הביאה סימנים כבר היא איילונית, ופירוש 'שיצאו ממנה' היינו שמתוך שנת העשרים כבר עברו שלשים יום. [והטור (אהע"ז סי' קנה) הגיה גם ברמב"ם כדעת הראב"ד, אך במשנה למלך (רמב"ם שם) העיר שקשה להגיה כן ברמב"ם, כיון שכתב כן בשתיים ושלוש מקומות].

וביאר מחלוקתם, בלחם משנה ביאר דעת הראב"ד, שכיון שבכל מקום שלשים יום בשנה חשובים שנה, לכן כל שעברו שלשים יום משנת העשרים הרי זה כאילו עברה כולה, וכאילו כבר היא בת עשרים שנה. וכעין זה השיג על הרמב"ם בהגהות הרמ"ך. ובמרכבת המשנה (מחעלמא, על הרמב"ם שם) הביא ראיה לדברי הראב"ד שבתוספתא (נדה פ"ז ה"ב) הגירסא שנת עשרים 'שנכנסו' ממנה שלשים יום, והיינו ששלשים יום משנת העשרים חשובים שנה. וביאר סברת הרמב"ם, שלדעתו בשנות איילונית צריך שנים שלמות, ואם חסרים שלשים יום שהם חשובים כשנה, אי אפשר לדון כאילו עברו עשרים שנים שלמות, אבל כשהימים החסרים הם פחות משלושים אפשר לדון את השנה כשלימה. ומבואר לפי זה שלדעת כל הראשונים פוסקים בסוגייתנו ששלשים יום בשנה חשובים שנה.

בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' נו) נשאל לדעת הסובר ששלשים יום בשנה חשובים שנה, איך אנו אומרים בתפילת שמונה עשרה בסוף השנה 'ברך עלינו את השנה הזאת', והרי אין בשנה זו שלשים יום, ופחות משלושים יום אינם חשובים שנה. והשיב לו על פי מה שאמרו בראש השנה (יב:) שכל שיש הוכחה מתוך מעשיו שמתכוין לפחות משלושים יום, הולכים אחר הוכחה זו, ועוד אמרו שם שבנדירים שהולכים אחר לשון בני אדם גם פחות משלושים יום חשובים שנה, ואם כן בתפילה שיש הוכחה שמתכוין לנשאר מהשנה, וגם הולכים בה אחר לשון בני אדם, אם כן בודאי גם פחות משלושים יום בשנה חשובים שנה.

עוד כתב לפרש שיתכן שהכוונה בברכת השנה הזאת אינה לשנה המסתיימת, אלא לשנה הסמוכה הממששת ובאה, וכמו שמצאנו בכמה מקומות שלשון זאת הוא על הסמוך לבא אחר כך, כמו 'בזאת יבא אהרן אל הקודש' (ויקרא טז ג), שהכוונה בתיבת זאת היא לסדר הקרבנות הנמנה אחר כך, וכן 'וזאת הברכה אשר ברך משה' (דברים לג א) שהכוונה בתיבת זאת היא על הברכות הבאות אחר כך, וכן עוד רבים. ואם כן ממה נפשך, לדעת הסובר שיום אחד בשנה חשוב שנה כוונתו ב'השנה הזאת' היא ליום אחרון של שנה זו, שאף הוא חשוב שנה ויכולים לברכו באמירת השנה הזאת, ולדעת הסובר שרק שלשים יום בשנה חשובים שנה ויום זה כבר אינו נחשב לשנה, כוונתו ב'השנה הזאת' היא לשנה הסמוכה הממששת ובאה.

נטילת ידים מכלי נקוב

בסוגייתנו נתבאר דין כלי חרס שניקב, שיש כלי שמוציא מים שבתוכו דרך הנקב אך אין מים נכנסים אליו דרכו, ויש כלי שהמים נכנסים אליו דרך הנקב וכל שכן שהם יוצאים ממנו, ולענין מי חטאת שצריך לקדשם בכלי שלם אין הכלי פסול אלא כשהוא גם מכניס וגם מוציא, אבל לענין טהרת שבר כלי שחזר וניקב ופקעה ממנו טומאת כלים, אם מוציא הרי הוא טהור אף על פי שאינו מכניס. והובאה בסוגייתנו ברייתא, כיצד בודקין כלי חרס לידע אם ניקב בכונס משקה אם לאו, יביא עריבה מלאה מים ונותן קדירה לתוכה, אם כנסה בידוע שכונס משקה, ואם לאו בידוע ש[אינו אלא] מוציא משקה. ובסוף הברייתא מבואר עוד סימן, שאם ירדו המים טיפה אחר טיפה בידוע שהמים גם נכנסים דרך נקב זה ולא רק יוצאים.

וכתבו התוספות (ד"ה אם כנסה) שהוא הדין לענין נטילת ידים, שאמר רבא (חולין קז). שאם ניקב הכלי ככונס משקה אין נוטלים ממנו לידים, דינו כדין כונס משקה שבסוגייתנו, שאם הוא גם מוציא וגם מכניס פסול לנטילת ידים, אבל אם מוציא ואינו מכניס כשר. ואף על פי שבסוגייתנו לא נאמרו דברים אלו אלא לענין כלי חרס, הוא הדין לשאר כלים שגם הם נפסלים בשיעור כונס משקה, וכסתימת לשון רבא.

ועל פי זה פסק בשו"ע (או"ח סי' קנט ס"א), שכלי שניקב בכונס משקה, דהיינו שאם ישימו אותו על משקים יכנסו בתוכו דרך הנקב, והוא גדול מנקב שהמשקים שבתוך הכלי יוצאים בו, אז בטל מתורת כלי ואין נוטלים ממנו לידים ואפילו אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה. ובמשנה ברורה (שם סק"ז) הביא בשם הב"ח (ס"א) והאליה רבה (סק"א) שהביאו הסימן המבואר בסוף הברייתא, שאם נותן לתוכו מים ויוצא טיף אחר טיף בידוע שהוא כונס משקה ופסול לנטילת ידים.

וכתב במטה יהודה (סוף סק"ב) שנראה ששיעור הנקב הפוסל כשהמים נכנסים אליו, אינו שווה לשיעור נקב שהמים יוצאים ממנו טיפה אחר טיפה, אלא קטן הוא ממנו מעט, וזהו שדייקה הברייתא בלשונה לומר שאם המים יורדים טיפה אחר טיפה בידוע שהוא כונס משקה, שאם הנקב גדול כל כך עד שהמים יורדים טיפה אחר טיפה, בודאי נכנסים הם ממנו. אבל אם אין המים יורדים טיפה אחר טיפה עדיין אין מוכח שאין הנקב כונס משקה, ואין להקל ולהכשירו לנטילת ידים עד שיבררו שאינו כונס משקה כשמכניסים אותו לתוך קערה מלאה מים.

ובסידור הרב (סדר נטילת ידים סי"ב) כתב שהכלי צריך להיות שלם בלי שום נקב או סדק מפולש, ובסוף דבריו כתב שאם יש בו סדקים מפולשים למעלה אין ליטול ממנו אם יש בו בסדק איזו משך אורך קצת אבל בפגימות קטנות אין לחוש, ומשמע שלמטה צריך לחשוש אפילו בפגימות קטנות, אך בשו"ע הרב (סי' קנט ס"ד) כתב שרק בכונס משקה נפסל הכלי, וכתב בקצות השלחן (סי' לה סק"ג) שיתכן שדעתו שהשיעור הוא כונס משקה, אלא מפני שקשה לכל אדם להבחין בשיעור הנקב לכן סתם שיהיה בלי שום נקב. ובשלחן הטהור (סי"ג) כתב שלענין נטילת ידים החמורה יש להחמיר כדעת הסמ"ג (עשה כז ד"ה אמר רבא) שסובר שאפילו במוציא משקה שאינו מכניס אין ליטול לידים, אא"כ נוטל ידיו דרך הנקב, וכך פשט המנהג שלא ליטול בכלי שיש בו איזה פגם ונקב כלשהו.

תרומת פירות האילן

בגמרא מבואר שירקות ותאנים פטורים מן הפאה, תאנה לפי שאין לקיטתה כאחד וירקות לפי שאין מכניסים אותם לקיום, אבל לחיוב במעשר אין צריך שתהיה הלקיטה כאחד ושיכניס לקיום, ואף תאנים וירקות חייבים במעשר. וכתב רש"י (ד"ה לא) שאין זה אלא מדרבנן, שמדאורייתא גם במעשר פטורים, ואין חייב במעשר אלא דגן תירוש ויצהר.

אבל דעת הרמב"ם שחייב הפרשת תרומה ומעשר מפירות האילן הוא דאורייתא, וכמבואר בדבריו בהלכות תרומות (פ"ב ה"א) ובהלכות מעשר (פ"א ה"ט) ובהלכות מעשר שני (פ"א ה"ג). והראב"ד בשנים מהמקומות הנ"ל (מעשר ומעשר שני) חולק עליו וסובר כדעת רש"י כאן שאין חייב הפרשת תרומות ומעשרות פירות האילן מדאורייתא. ומכל מקום גם לדעת הרמב"ם יש אומרים שצ"ל ותבלינים וכרשינים אין בהם חייב תרומה אלא מדרבנן (ראה דרך אמונה תרומות פ"ב סק"א).

וכן דעת הרבה ראשונים כדעת רש"י, וכן כתב הרמב"ן עה"ת (דברים יד כב) ורמז לדברי הרמב"ם וכתב ותהיה בזה נזהר, שכבר טעו בו מגדולי המחברים. אמנם גם לדעת רוב הראשונים שרק דגן תירוש ויצהר חייבים בתרומה מן התורה, אין זה ביין ושמן דווקא, אלא גם בזיתים וענבים.

אך בתלמידי רבינו יונה (ברכות מא. ד"ה כל שטיבולו) כתב הטעם שיעקר נטילת ידים הותקנה על הפת, שהנטילה היא משום סרך תרומה ורוב התרומות הם מהפת, אבל לפירות אין צריך נטילת ידים כיון שאין תרומתן מן התורה אלא הענבים אחר שעשה מהם יין והזיתים אחר שיעשו שמן, שלא מציינו תרומה מן התורה אלא בראשית דגן תירושך ויצהרך.

וכן לשון הרמב"ן עה"ת (שם) שאפילו זיתים וענבים מעשר שלהם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר. אך בדעת הרמב"ן הקשו האחרונים שהוא סותר דבריו, ובחידושו על הש"ס (ב"מ פה:; חולין קכ: ד"ה והא) כתב, שגם זיתים וענבים חייבים. וכתב החזון איש (שביעית סי' ז ס"ק כד) שכוונת הרמב"ן שזיתים וענבים שעומדים ליין ושמן לא נחשב שנגמרה מלאכתן עד שיעשו מהם יין או שמן, אבל אם הם עומדים לאכילה, גם בעודם זיתים וענבים הרי הם בכלל החיוב. [ונראה מדבריו, שגם בת"י ביאר כן].

ולהלכה הכריע בחזון איש (שם ס"ק כה) כדעת רוב הפוסקים שכל התרומות והמעשרות חוץ מדגן תירוש ויצהר אינם אלא מדרבנן, וגם אם הפריש לא חלה ההפרשה מן התורה ושמן שחייב מן התורה הוא דווקא בשמן זית, אבל שמן שומשומין ואגוזים ושאר שמנים לכל הדעות אינם חייבים בתרומות ומעשרות אלא מדרבנן, אף לדעת הרמב"ם (ראה שיטה מקובצת זבחים עו. אות ד, ודרך אמונה תרומות פ"ב בציון ההלכה ס"ק יט).

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

המצוה בבדיקת סימני טהרת בעלי חיים

במשנה מבואר שכל דג שיש לו קשקשת יש לו סנפיר. והקשר בגמרא על פי זה, למה הוזכר סימן הסנפיר בתורה, והרי הכשר הדג אינו תלוי אלא בקשקשת. ותירץ רבי אבהו, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, שהוא משום 'יגדיל תורה ויאדיר' (ישעיה מב כא). ופירש הריטב"א (ד"ה יגדיל), שלצורך הכרעה אם הדג טהור או טמא ודאי די בקשקשת, אלא שכתבה התורה סנפיר משום שבאמת תמיד יש סנפיר בדגים הטהורים, ואולי הוא גם כן גורם טהרתו, ואף על פי שהוא לבדו אינו גורם טהרה.

ומבואר בדברי הריטב"א שסימני הטהרה גורמים לטהרה ואינם סימן עליה בלבד. ודנו בזה המהרי"ט (שו"ת, ח"א סי' נא) והרבה אחרונים בגדרם של סימני טהרה, אם הם גורמים את הטהרה, או שמא הטהרה והטומאה תלויים במינו של הבעל חי, והסימנים אינם אלא סימן המלמד על המין אם הוא טהור או טמא.

ודעת המהרי"ט שהסימנים אינם גורמים את הטהרה, ובזה ביאר מה שלכאורה יש להקשות למה צריך אדם לדעת את סימני טהרת העופות ולבדקם, והרי גם כשאינו יכול לבדקם מאיזה טעם שיהיה, יכול לאכלם בלי בדיקה מטעם ספק ספיקא, שהרי שלושה סימני טהרה יש בעופות, שיש לו זפק ושיש לו אצבע יתרה ושקורקבנו נקלף, ואם מצאו בו אחד משלושה הסימנים הללו הרי הוא מותר באכילה, ואם כן כל עוף יש בו ספק ספיקא להתירו, ספק אם יש לו זפק, וגם אם אין לו זפק שמא קורקבנו נקלף, וגם אם אין קורקבנו נקלף שמא יש לו אצבע יתרה, ואם כן יתירוהו בלי בדיקה מטעם ספק ספיקא. ולפי דרכו כתב מהרי"ט שאין זו קושיא, כיון שאין הסימנים גורמים את הטהרה אלא מלמדים עליה, והרי אין כאן אלא ספק אחד אם העוף הוא ממין טמא או ממין טהור, וריבוי הספיקות שיש בסימנים המלמדים על טהרתו אינם ריבוי ספיקות בעצם דינו, ועל כן אין כאן ספק ספיקא.

וכן מפורש ברמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פמ"ח), שאלו הסימנים שהם העלאת גרה ושסיעת פרסה בבהמות, וסנפיר וקשקשת בדגים, אין מציאותם סבת ההתר ולא העדרם סבת האסור, ואמנם הם סימן שבו יודע המין המשובח מן המין המגונה. [וע"ע מה שכתב בזה בדובב מישרים (ח"א סי' פט). ובצפנת פענח (מאכלות אסורות פ"א ה"א) כתב שרק בעופות אין הסימנים אלא מלמדים על הטהרה, אבל בבהמה ודגים הם הגורמים לטהרה].

וכתב בזרע אברהם (שו"ת, סי' יד אות כד) שיש בנידון זה חילוק להלכה על פי מה שכתב החינוך (מצוה קנג) בדעת הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה קמט-קנב), שיש מצוה לבדוק סימני טהרה מלבד הצורך שיש בבדיקה זו כדי לדעת אם מותר לאכול בעל חי זה או אסור לאכול אותו, ומי שעבר ולא בדק אלא ראה בבעל חי סימן אחד וסמך עליו ואכל ממנו, ביטל עשה זה של בדיקת הסימנים, אע"פ שמצא אחר כך שהיתר אכל.

ויש לדון לפי דעתו מהי מצוות ידיעת הסימנים ובדיקתם, אם צריך לדעת דווקא את מהות הסימנים שבתורה שהם העלאת גרה והפרסת פרסה ושוסעת שסע, ועל ידם לבדוק כל חיה ובהמה הבאים לפניו, או שמא יכול לקיים מצוה זו בכך שיודע שבעל חי ממין זה הוא טמא ובעל חי ממין זה הוא טהור.

כפתור השבוע

וכי מה ענין ריבים אצל נגעים מקיש ריבים לנגעים מה נגעים ביום דכתיב וביום הראות בו אף ריבים ביום

כתיב (שמות יב מב) 'ליל שמורים הוא לה', ונראה לתת טעם למה הוא ליל שמורים, משום דאיתא בשעת הדין לא אתיהב רשות לשדים לחבל, אך כדנפק דינא אתיהב רשות למחבל ולמזיק, ולכך ביום שהוא זמן דין לית להו רשות לאזוקי, אבל בלילה אין זמן דין אז הוא רשות לאזוקי. וזה ידוע דבאותו לילה שיצאו ישראל ממצרים היו נידונים, נמצא בשעת הדין לית להו רשות לאזוקי, ולכך אותו הלילה הוא ליל שמורים, ולפי זה יתורץ נמי המדרש דאיתא (במדרש זוהר ח"ב לה): ליל שמורים וכו' אותו לילה האיר להם הקב"ה כיום ותמוה, ולפי הנ"ל ניחא דאיתא בש"ס מה ענין נגעים אצל ריבין לומר לך מה ריבין ביום אף נגעים ביום, נמצא ריבין דהיינו דין צריך להיות ביום, וקשה האיך היו נידונים באותו לילה דכתיב (שמות יב כט) 'הכה כל בכור' הא ריבין צריך להיות ביום, לכך פירוש המדרש שהאיר להם כיום, והשתא אתי שפיר ליל שמורים הוא, וקשה מפני מה, וצריך לומר כנ"ל מפני שהיו נידונים, וקשה הא צריך להיות ביום, אלא ודאי דהאיר להם, ואם כן שפיר הוא שעת הדין ולא אתיהב רשות, ושפיר הוי ליל שמורים.

(דברי יחונתן, בא)

כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת כו' ולכתוב רחמנא קשקשת ולא לכתוב סנפיר אמר רבי אבהו וכן תנא דבי רבי ישמעאל יגדיל תורה ויאדיר

ויש להבין הלא כמה הלכות הם כהררים התלויים בשערה ולא נרמזו בתורה רק מעוטא דמעוטא, וכאן יהיה בתורתנו הקדושה תיבה יתירה בלי צורך רק משום יגדיל תורה. והנראה שהענין הוא כך, כי הנה ידוע בספרי קודש שכל הברואים יש להם שורש בעולמות העליונים, והנה דגים באים מעולם קדוש וגבוה מאד מאד שהוא מרמז על עינא פקחא כידוע מספרי קודש, אשר על כן הזהירו לאכול בכל שבת דגים. והנה כל הנבראים נבראו בכח התורה הקדושה כידוע ממאמר חז"ל, ומפני זה כל דבר שהוא מעולם היותר גבוה יש לו מקום גבוה בתורה. על כן בתורתנו הקדושה נכתב סנפיר לדגים הגם שאין צורך בו רק משום יגדיל תורה ויאדיר, מפני שהם מרמזים לעולם גבוה מאד על כן בא להם מקום מיוחד בתורה משום יגדיל תורה ויאדיר ודו"ק. ובדרך הלצה יש בנמצא מין דג הנקרא במדינתנו לאקוס, ויש לו סנפיר יותר על שארי הדגים והוא מפני שהוא מובחר ממיני הדגים, ובודאי יש לו שורש גדול בתורה, ועל כן נרמז בהסנפיר שיש לו מפני שנכתב סנפיר מיותר בתורה משום יגדיל תורה.

(מאור ושמש, ליקוטים)

לרגל יומא דהילולא של בעל ה'אור החיים' הקדוש

לקראת השלמת הסדרה
יצאו לאור 8 מתוך 10 הכרכים

חומש אור החיים עם ביאור משולב

חדש!
חומש דברים עם
המדורים החדשים:
• אור תורה
• תורת חיים
המכילים:
ליקוטים נמלאים
מתורת רבינו הקדוש

חדש!
לרגל יום ההילולא
של רבינו הקדוש

פרק שירה אור החיים המבואר

• פרק שירה
עם ביאור משולב
• פרק שירה
נוסח השל"ה הק'
• לקט 'אור החיים'
על פרק שירה
עם ביאור 'מאורי אור'
• ברכת המזון
וברכת אחרונות
עם ביאור 'מתיבתא'

חדש!
לרגל יום ההילולא
של רבינו הקדוש

חומש אור החיים המבואר 'עוז והדר'

ביאור 'מאורי אור' וילקוט 'מאורי החיים'
ערוכים בתכלית הפאר,
יוצרים שלמות מחודשת לספר הקדוש.

עד כה יצאו לאור:
בראשית א' ב', שמות א', ויקרא א',
במדבר א' ב', דברים א' ב'

מבצע מיוחד

על הכרכים שיצאו לאור

348 ₪

במקום ~~464 ₪~~ (25% הנחה)

מתחילים
את הש"ס

מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להשיג במחיר מיוחד ביום ההילולא בדוכנים ע"י הציון הקדוש